

Ordoliberalismul și economia socială de piață

**Schița unui proiect de reformă a societății
românești**

București, iunie 2011

CUPRINS

<u>ORDOLIBERALISMUL ȘI ECONOMIA SOCIALĂ DE PIAȚĂ. REPERE ISTORICE, DIAGNOSTIC ROMÂNESC ȘI SOLUȚII</u>	4
<u>I. PREAMBUL</u>	4
<u>II. ORDOLIBERALISMUL GERMAN – SISTEM DE REFERINȚĂ</u>	4
1. ROLUL CENTRAL AL CONCURENȚEI	5
2. CRITICA PRIVILEGIILOR ECONOMICE	7
3. FUNDAMENTELE SISTEMULUI CONCURENȚIAL	7
4. STABILITATEA ECONOMIEI DE PIAȚĂ CONCURENȚIALE	8
5. ECONOMIA SOCIALĂ DE PIAȚĂ	10
6. LIMITELE INTERVENȚIONISMULUI	11
7. ORDOLIBERALISMUL CA PROGRAM CONSTITUȚIONAL	12
<u>III. ORDOLIBERALISMUL ROMÂNESC</u>	13
1. INTRODUCERE	13
2. PRINCIPIILE ORDOLIBERALISMULUI ROMÂNESC	16
ORDINEA ECONOMICĂ	17
ORDINEA SOCIALĂ	18
ORDINEA POLITICĂ	18
STATUL DE DREPT	18
SOLIDARITATEA	19
SUBSIDIARITATEA	19
VOLUNTARIATUL	20
STATUL MINIMAL	20
<u>IV. DESPRE CRIZA DIN ROMÂNIA. DIAGNOSTIC ȘI SOLUȚII</u>	211
1. STAREA DE FAPT	21
2. OBIECTIVE PE TERMEN MEDIU	23
PROMOVAREA UNOR POLITICI MACROECONOMICE STABILE	23
INOVAȚIA ȘI SPIRITUL ANTREPRENORIAL	25
PIAȚA MUNCII	25
MODERNIZAREA SISTEMULUI DE SECURITATE SOCIALĂ	27
PRIVATIZAREA SISTEMULUI DE SĂNĂTATE	28
CREȘTEREA INVESTIȚIILOR ÎN EDUCAȚIE ȘI <i>TRAINING</i> PROFESIONAL	28
CREȘTEREA CONȘTIINȚEI ECOLOGICE, PROTECȚIA MEDIULUI ȘI A BIODIVERSITĂȚII	28
LIBERALIZAREA COMERȚULUI INTERNAȚIONAL	29
3. OBIECTIVE PE TERMEN LUNG	29

SCHIMBAREA MODELULUI DE DEZVOLTARE: ORDINEA CONCURENȚIALĂ	29
CLASA DE MIJLOC	29
CAPITALUL SOCIAL	30
GUVERNAREA	30
SERVICIILE PUBLICE	31
REFORMA INSTITUȚIILOR EUROPENE	31

Grupul de reflectie "Ordoliberalism si economie socială de piață în România" s-a înfiintat si activează cu sprijinul Reprezentantei în România a Fundatiei Konrad Adenauer si al Institutului de Studii Populare.

Ordoliberalismul și economia socială de piață. Repere istorice, diagnostic românesc și soluții

I. Preambul

Acest document este redactat de un grup de reflecție format din economiști, oameni de afaceri, juriști, politologi, jurnaliști, tineri întreprinzători și filozofi, care vede în ordoliberalism un reper normativ.

Grupul de reflecție socotește că resursele latente ale societății – inițiativa privată, gândirea inovatoare, liberul schimb au fost descurajate de centralism și etatism. De aceea, îmbrățișarea ordoliberalismului înseamnă despărțirea de o lungă tradiție de gândire politică ce vede în stat actorul principal al modernizării României și în care individul nu este cetățean, ci un actor pasiv al schimbării propriei vieți.

Noutatea acestui document constă în susținerea ideii de ordine economică, socială și politică pe suportul unui stat minimal, pentru a apăra și extinde sfera proprietății private și libertatea individuală.

II. Ordoliberalismul german – sistem de referință

Doctrina ordoliberală este în mare măsură expresia Școlii de la Freiburg, constituită înainte de cel de-al Doilea Război Mondial. Nucleul acesteia i-a inclus inițial pe Walter Eucken (economist), Hans Großmann-Doerth (specialist în drept comercial) și Franz Böhm (specialist în drept civil și comercial). Numele de „ordoliberalism” este legat de publicația inițiată în 1948 de Eucken și Böhm, revista academică ORDO – principala platformă a acestei orientări teoretice și politice.

În proximitatea doctrinară a Școlii de la Freiburg s-au aflat o serie de gânditori a căror reputație și influență intelectuală a depășit spațiul german. Împreună cu reprezentanții Școlii de la Freiburg, aceștia au contribuit la nașterea curentului căruia i se atribuie și numele de „neoliberalism german”. Printre aceștia din urmă se

numără Wilhelm Röpke (1899-1966), Alexander Rüstow (1885-1963), Alfred Müller-Armack (1901-1978), principalul reprezentant al Școlii de la Köln, și, poate cel mai cunoscut, Ludwig Erhard (1897-1977). Artizan al relansării economice a Germaniei post-belice, Erhard a deținut o lungă perioadă funcția de ministru de finanțe și pentru scurt timp poziție de cancelar al Republicii Federale.

1. Rolul central al concurenței

Doctrina ordoliberală pornește de la teoretizarea relațiilor dintre stat și piață pe baza argumentelor despre rolul esențial al pieței în asigurarea libertății și prosperității. Avantajele economiei de piață apar pe de-a-ntregul doar în condițiile concurenței.

Din punct de vedere economic, ordinea concurențială garantează:

- supremația consumatorului (i. e. a tuturor participanților la procesul economic);
- respectarea principiului dreptei recompense pentru serviciile aduse consumatorilor;
- funcționarea stimulentei care conduc la alocarea eficientă a resurselor materiale și umane ale societății, la creșterea capacității productive și la îmbunătățirea continuă a calității bunurilor și serviciilor;
- șansele fiecărui individ de a-și îmbunătăți situația economică și socială.

Economia de piață concurențială reprezintă un mecanism de coordonare a deciziilor și a preferințelor tuturor participanților la procesul economic. Cheia procesului economic în condiții de concurență este funcționarea liberă a prețurilor, care înlesnește transmiterea informației între participanții la acest proces.

O economie de piață combate risipa și permite alocarea optimă a resurselor. Prețurile au așadar un rol esențial: acela de a măsura nevoile sociale. Prețurile pot îndeplini acest rol doar în situația în care reflectă corect, fără distorsiuni, evaluările indivizilor. În condiții firești, concurența asigură că orice actor economic aflat într-o poziție (temporar) avantajoasă se află permanent sub presiunea competitorilor.

Problema apare atunci când echilibrul economiei concurențiale este perturbat prin decizii arbitrare. Acest lucru se poate întâmpla:

- atunci când intrarea pe piață este blocată, în special prin reglementări excesive și printr-un cadru legal și administrativ neadecvat;
- în cazul în care prețurile sunt artificial modificate și nu-și mai îndeplinesc astfel rolul de a transmite informații adecvate despre cerere, iar semnalele către antreprenori sunt distorsionate;
- dacă intervenția activă a statului privilegiază anumiți participanți la procesul economic în defavoarea altora, prin subvenții, tarife vamale sau legi și reglementări.

Întrebările-cheie de la care pleacă analiza ordoliberală sunt: Cine planifică și cine ia deciziile? Care sunt constrângerile pe care decidenții le înfruntă atunci când își formulează planurile?

Economia de piață concurențială acționează și ca un mijloc de constrângere asupra participanților, în sensul că aceștia vor fi recompensați doar dacă serviciile lor sunt valorizate pe piață. Orice decizie, de a produce, a vinde și a cumpăra presupune un calcul în funcție de anumiți parametri care nu pot fi influențați de decidenți. Prețurile sunt parametrii principali într-o ordine a economiei de piață concurențiale, în care deciziile sunt luate de multitudinea de indivizi și de unitățile economice implicate în schimburi. Întrucât deciziile, planurile și preferințele tuturor participanților la procesul economic sunt luate în considerare, prețurile care rezultă dintr-o ordine concurențială sunt singurele prețuri pe care le putem numi juste.

Contractul care instituie termenii tranzacției voluntare între agenți autonomi în vederea obținerii de beneficii reciproce este garantul juridic al ordinii libertății. În măsura în care întreaga economie poate fi reprezentată ca un ansamblu divers și extins de contracte de acest tip, care legalizează tranzacții coordonate prin prețuri stabilite de piață, avem de-a face cu o ordine economică liberă. Doar în această ordine libertatea individuală se manifestă prin contract.

Economia de piață concurențială este o ordine a coordonării deciziilor și preferințelor tuturor indivizilor. Ordinea privilegiilor și a controlului administrativ este o ordine a subordonării preferințelor unora față de cele ale altora.

2. Critica privilegiilor economice

Ordoliberalii se pronunță împotriva privilegiilor economice, fie cele pe care statul le atribuie sau și le arogă în mod direct, fie cele pe care actorii privați și le atribuie folosind regulile susținute de stat. Privilegiile nu sunt doar o problemă strict economică, de eficiență. Privilegiul constituie o relație de putere, prin care una dintre părți modifică rezultatul procesului economic prin constrângere. Privilegiul nu duce doar la ineficiență; el este și un abuz.

Ceea ce ordoliberalii numesc „puterea economică privată” reprezintă așadar un exercițiu ilegitim al puterii. Ea reprezintă consfințirea unei ordini constituționale în care se impune voința celui mai tare, sub acoperirea unei legitimități formale.

Legitimarea puterii private conduce nu doar la vicierea relațiilor dintre actorii privați, ci și la modificarea relațiilor dintre stat și actorii privați, la modificarea rolului statului. Puterea privilegiilor economice, a cartelurilor și monopolurilor, are, pe lângă efectul pur economic (ineficiență în alocarea resurselor), efecte care țin de pervertirea sistemului juridic și administrativ, și efecte politice determinate de creșterea în cascadă a cererii de corectare a efectelor acestor privilegii prin măsuri discreționare – prin impunerea administrativă a prețurilor sau prin reglementarea relațiilor de pe piața muncii, de exemplu – ceea ce duce la crearea de noi privilegii. Ca urmare, puterea legitimă a statului de drept va fi înlocuită de „puterea anonimă a unei constituții anarhice” (Franz Böhm).

3. Fundamentele sistemului concurențial

Din cele spuse până aici, se pot desprinde argumentele majore ale ordoliberalilor în favoarea sistemului pieței. Care sunt principalele politici care trebuie să susțină această ordine, în perspectivă ordoliberală?

Se desprind deja câteva dintre acestea: un sistem de prețuri nedistorsionat de intervenția statului; reglementări care să împiedice cât mai puțin intrarea pe piață;

eliminarea barierelor în privința concurenței externe; respectarea criteriului pieței în ceea ce privește activitatea actorilor economici (responsabilizarea actorilor economici prin reglementări adecvate privind falimentul și creditele; eliminarea subvențiilor).

Stabilitatea monetară este o altă condiție esențială într-o ordine de piață concurențială. Când inflația este galopantă, prețurile nu pot reflecta în mod adecvat evaluările actorilor economici. Soluțiile împotriva inflației propuse de ordoliberali sunt limitarea emisiunii monetare și stăvilirea expansiunii creditului induse de politica băncii centrale în privința dobânzilor, în condițiile reducerii cheltuielilor bugetare. Într-un cadru monetar în care creditorii sunt dezavantajați față de debitori prin inflație se accentuează proletarizarea și inegalitatea averilor.

Ordoliberalii au avut păreri diferite privind instrumentul adecvat privind protejarea concurenței. O soluție minimală este nerecunoașterea legală a contractelor de tip cartel – o măsură menită corectării prețurilor monopoliste. Indiferent de soluție, aceasta trebuie să se bazeze pe decizii care au forma unor reguli generale, care să evite arbitrariul și discriminarea administrativă.

Cel mai important, un sistem economic concurențial trebuie să se sprijine pe instituții puternice, garantate prin sistemul de drept, public, privat și constituțional. Dintre instituțiile pieței, ordoliberalii pun accent pe instituția fundamentală a proprietății private. Proprietatea privată reprezintă condiția necesară pentru existența unei multitudini de decidenți economici care să se afle în competiție. Proprietatea privată asigură descentralizarea deciziilor și reprezintă cea mai bună garanție împotriva monopolului politic și economic. Principiul proprietății private trebuie însă susținut de o întregă arhitectură juridico-economică, de o cultură a respectului, dar și protejat de arbitrarul administrativ, și fundamentat în practicile și prescripțiile sociale.

4. Stabilitatea economiei de piață concurențiale

Ordoliberalismul este și o reflecție asupra condițiilor de stabilitate a sistemului economic liberal, asupra surselor libertății și ale prosperității oricărei națiuni. Această reflecție ajunge la două concluzii generale importante. Prima este că analiza

economică trebuie să ia în calcul cadrul instituțional în care se desfășoară activitățile economice. A doua este că ordinea economică a unei societăți are consecințe directe asupra celorlalte sfere de activitate din cadrul societății respective.

Putem înțelege aceste relații de cauzalitate reciprocă între sferele sociale, argumentează Eucken, drept „interdependență a ordinilor”. Există mai multe sfere ale acțiunii umane, iar viața comunitară cunoaște nu doar o ordine a concurenței, ci ordinea politică, ordinea legală, ordinea morală, în funcție de regulile dominante, specifice domeniului social respectiv – ceea ce Eucken numește *Lebensordnungen* (ordini ale vieții).

Aceste ordini sunt interdependente. Realocarea părtinitoare a drepturilor de proprietate și recunoașterea selectivă a contractelor, de pildă, modifică funcția acestor instituții, chiar dacă acestea sunt nominal păstrate.

Care sunt aceste ordini care se susțin reciproc pentru a apăra și a extinde sfera libertății individuale? În economie – ordinea concurențială a pieței; din punct de vedere politic – ordinea democratică, așadar libera competiție între actorii electorali; juridic-constituțional – ordinea statului de drept; din punct de vedere social – ordinea definită de regulile morale și practicile caracteristice civilizației occidentale, marcată de bimilenara tradiție iudeo-creștină.

Ordinea economică este dependentă de celelalte în două moduri: odată, această ordine nu poate fi susținută decât în cazul în care sunt îndeplinite anumite condiții exogene; pe urmă, o ordine economică adecvată se va putea menține și va fi benefică doar dacă va recunoaște limitările impuse de imperativele provenite din celelalte sfere (ordinea pieței trebuie să recunoască imperative morale și sociale care o transcend). Putem vedea astfel ordoliberalismul ca opus „economismului” (Wilhelm Röpke), adică împotriva tendinței de a privi sfera economică drept preeminentă asupra celorlalte.

În acest sens, libertatea în spațiul economic nu este doar „libertate economică”. Libertatea, din punct de vedere ordoliberal, înseamnă deopotrivă libertate economică, o sferă privată extinsă și liberă de ingerință, dar și libertatea în sensul moral și religios, așa cum a fost concepută în tradiția liberală și în tradiția mai largă a civilizației europene. Libertatea individuală nu se susține într-o societate în care

alte principii, precum responsabilitatea sau caritatea, nu ghidează comportamentul mării majorități și nu fundează instituțiile juridice, politice și economice.

5. Economia socială de piață

Doctrina ordoliberală este asociată uneori conceptului de economie socială de piață, propus pentru prima oară de Alfred Müller-Armack și adoptat apoi ca principiu fundamental de organizare economică de dreapta postbelică germană. Această asociere poate fi acceptată doar în măsura în care termenul de „social” este definit într-un sens specific. Astăzi, „social” trimite cel mai adesea la socialism sau la politicile statului asistențial. Folosit în context ordoliberal, acest adjectiv se referă la viziunea, schițată mai sus, conform căreia sfera economică nu poate fi separată de celelalte sfere ale vieții sociale.

Putem înțelege sensul specific al formulei „economie socială de piață”, prin referire la „noua problemă socială” a secolului al XX-lea, așa cum o identifică Walter Eucken. Din perspectiva stângii, „problema socială” constă în persistența sărăciei și în polarizarea societății după criterii de clasă. Experiența istorică a țărilor industrializate ne arată că problema poate fi depășită prin prosperitatea crescândă pe care o asigură economia de piață. Odată cu industrializarea însă, a apărut și tendința de concentrare economică și de reglementare pletorică a relațiilor economice. Pe lângă consecințele care au de-a face strict cu eficiența economică, o consecință socială directă este aceea că indivizii devin astfel din ce în ce mai mult simpli funcționari ai unor entități birocratice uriașe, lipsiți de autonomie decizională. Societatea, după cum spune Röpke, este în proces de „masificare”.

Röpke va argumenta că tipurilor contrare de ordine economică, ordinea planificată și ordinea concurențială, le corespund centralismul și descentralizarea, din perspectivă socială mai amplă. Ordinii descentralizate îi corespund concurența în plan economic, federalismul și subsidiaritatea în plan politic, corpurile intermediare în plan social și spiritul de independență susținut de credință și valori tradiționale în plan psihologic și moral. Fără această „ordine naturală”, ordinea concurenței nu este sustenabilă. Într-o ordine a „concentrării” și masificării, economia de piață concurențială duce la atomizare și la autoritarism birocratic. Mai

departe, tocmai aceste trăsături subminează economia de piață, întrucât oamenii vor avea nevoie de o contrapondere vieții devenite o cursă nevrotică pusă sub semnul exclusiv al concurenței, prin intermediul statului birocratic și inflaționist. Avem de-a face cu un cerc vicios care este însăși definiția crizei societății occidentale.

6. Limitele intervenționismului

Intervenția statului în economie poate să amplifice problemele create de privilegiile private. În cazul economiilor de comandă, centralizate, privilegiile economice sunt concentrate în mâinile celor care dețin și puterea politică.

Dacă o ordine economică este înțeleasă ca ansamblu de reguli, atunci o intervenție conformă cu ordinea respectivă trebuie să corespundă regulilor care o definesc și trebuie să aibă forma unei reguli generale. Așadar, intervenționismul *marktkonform* trebuie să respecte regulile competiției. Efectul cumulat al intervențiilor locale este acela de a îngreuna și, în cele din urmă, de a face imposibilă coordonarea acțiunilor individuale. Asta înseamnă că politica economică trebuie să respecte ordinea pieței, nu să încerce să o modifice. Intervenționismul este acceptabil doar în măsura în care este *marktkonform* – în măsura în care nu modifică datele fundamentale care determină planurile și deciziile individuale.

Mai mult, competiția presupune limitarea puterii participanților la tranzacții de a dicta prețurile, sau cantitatea ori caracteristicile unora din bunurile și serviciile tranzacționate de ansamblul participanților, sau de a hotărî unilateral termenii tranzacțiilor. Așadar, orice intervenție care vizează modificarea unora din aceste date va da un avantaj nelegitim unora în defavoarea celorlalți. Ceea ce ordoliberalii numesc uneori intervenție care să vizeze „interesul general” se traduce prin reguli generale, universal aplicabile, care nu sunt orientate spre obținerea unui efect particular.

Ordoliberalii se alătură astfel tradiției liberale care susține regimul economic bazat pe reguli, corolar al statului de drept. Dacă „interesul general” este exprimat de regulile universal aplicabile ale statului de drept, ordoliberalii se pronunță împotriva „pluralismul egoismelor economice” (Alexander Rüstow), adică a

politicilor dictate de grupuri de interese, fie ele asociații ale producătorilor, comercianților, sau sindicate.

7. Ordoliberalismul ca program constituțional

Ordoliberalii pledează pentru un stat puternic – alt termen care astăzi este asociat intervenției etatiste. Din perspectivă ordoliberală însă, un stat puternic este un stat care veghează la armonizarea instituțională dintre diferitele ordini sociale. Ordinea libertății este permanent amenințată de încercarea actorilor politici sau economici de a modifica regulile jocului, de a crea noi reguli sau de a încălca regulile existente pentru a obține și a conserva avantaje economice sau politice.

Printr-o serie de observații foarte relevante pentru condiția tranziției postcomuniste, ordoliberalii amintesc că stabilirea unei ordini concurențiale nu poate ignora condițiile economice și sociale care o preced. Principiile libertății contractuale și ale proprietății pot fi folosite pentru a justifica perpetuarea privilegiilor și a unui sistem în esență antiliberal, în absența unui sistem instituțional coerent. Cei care sunt într-o situație de avantaj inițial vor folosi toate mijloacele (inclusiv cele politice sau legale) pentru a conserva acest avantaj. Cei care se bucură de putere economică vor dori, în general, să-și transforme capitalul în putere politică, și invers.

Un alt argument care justifică politicile bazate pe reguli, mai curând decât politici îndreptate spre obținerea unor rezultate specifice particulare, este un apel la modestie intelectuală. Ordoliberalii au fost convinși că evoluția disciplinei economiei va releva dificultățile insurmontabile pe care le au de înfruntat cei care pledează pentru intervenții economice. Înțelegerea complexității ordinii economice ne ajută să vedem viciul intervenționismului. Este imposibil să concepem intervenții economice care să vizeze un efect particular și care să nu aibă în același timp și consecințe secundare neprevăzute și indezirabile.

Programul ordoliberal are ambiția de a nu fi un program partizan, ci unul autentic constituțional, în cadrul căruia se pot manifesta orientări politice diverse. Rămâne însă condiția acceptării principiului libertății individuale și cea a recunoașterii rolului pieței concurențiale în construcția unei societăți prospere.

III. Ordoliberalismul românesc

1. Introducere

Ordoliberalismul este o sinteză între ordinea economică și ordinea socială pe fundamente liberale.

Ordoliberalismul aduce împreună valori ce îndeobște sunt considerate conflictuale: eficiența pieței cu dezvoltarea echitabilă. Temeiul sintezei ordinii economice cu cea socială stă în înțelegerea pieței ca fiind în mod intrinsec socială, deoarece ea este singura forță capabilă să satisfacă nevoile tuturor cetățenilor. În viziunea ordoliberală, deși numai piața liberă poate distribui maximum de avantaje economice și dreptate socială tuturor, ea nu are forța de a se proteja singură de adversarii ei – puterea privată (interesele economice private) și puterea publică (autoritățile statale). De aceea, piața liberă poate fi protejată numai de un stat puternic, capabil să creeze condițiile-cadru adecvate prin stabilirea regulilor jocului și să arbitreze aplicarea și respectarea lor.

Punându-ne problema reformării ordoliberală a societății și economiei românești, ne punem totodată și problema adecvării acestuia la realitățile României de astăzi. Aceasta, cu atât mai mult cu cât, la nivelul structurilor de profunzime, tradiția și realitatea românească vădesc coordonate sensibil diferite de cele ale spațiilor instituționale și culturale care au născut, dezvoltat și care aplică în prezent ordoliberalismul. Fapt este că în puternic contrast cu realitățile acelor spații, România post-comunistă este caracterizată de existența unui deficit cronic de performanță instituțională, cauzat de slaba structurare instituțională a economiei românești.

Slaba structurare instituțională constă în:

- definirea vagă a drepturilor de proprietate. Ea caracterizează nu numai statutul întreprinderilor aflate, sau preconizate să rămână, în proprietatea statului, dar și întreprinderile deja privatizate;
- eficacitatea funcțională redusă a angrenajelor economiei de piață. Factorii principali ce explică această situație constau în persistența comportamentelor

intervenționist-etatiste, supradimensionarea și disfuncționalitățile din planul reglementărilor, precum și capacitatea redusă de a asigura aplicarea și respectarea reglementărilor;

- o intervenția discreționară masivă a autorităților publice. Trăsătura sa definitorie este incongruența, ca rezultat al manifestării intereselor conjuncturale ale diferitelor grupuri de presiune și putere.

Conceperea și implementarea reformelor și politicilor de-a lungul întregii perioade evocate mai sus au reflectat neîncrederea în instituțiile pieței și interesele politicienilor și birocrăției etatiste în extragerea de rente din managementul transformărilor sistemice (în anii tranziției la economia de piață), din cel al proceselor de aliniere (în anii preaderării), dar și din managementul proceselor de convergență nominală, reală și instituțională (în anii curenți ai integrării economice).

Căutarea și extragerea de rente de către politicieni și elita birocratică și aliații acesteia au fost susținute și facilitate de tendința de a concepe transformarea sistemică și integrarea economică ca procese conduse aproape exclusiv de către guvern, programele de reformă și politicile economice rămânând tributare paradigmei intervenționiste.

În atari condiții, performanțele cronic slabe ale economiei nu au fost văzute ca rezultate ale distorsiunilor induse de intervențiile guvernamentale. Căutătorii de rente din cadrul birocrăției statale au îndreptat, în mod sistematic, identificarea soluțiilor declinului economic spre noi combinații de intervenții guvernamentale. Reformele parțiale au avut drept rezultat pervers agravarea distorsiunilor. Acumularea distorsiunilor pentru care se reclamau noi intervenții guvernamentale a condus, chiar și în mediile academice, la consolidarea impresiei că ar exista o soluție intervenționistă la orice problemă economică.

Pe fundalul ezitărilor în susținerea ritmului și a substanței reformelor, birocrăția statală – care avea cel mai mult de pierdut de pe urma unor transformări profunde – a reușit să exercite influența necesară pentru a sugera și a impune cel mai convenabil model al reformelor din perspectiva conservării puterii sale: modelul de dezvoltare centrat pe stat.

În perioada tranziției și preaderării, modelul *stop-and-go* (caracterizat prin alternanța pornire – oprire a proceselor de reformă) a fost dominant. În perioada postaderare, noua sa ipostază devine modelul intervenționismului discreționar, supus intereselor conjuncturale ale diferitelor grupuri de persoane și putere. Ambele ipostaze ale modelului de dezvoltare centrat pe stat au determinat apariția și dezvoltarea unor relații simbiotice între birocrăția statală și aliații acesteia din cercurile de afaceri și grupul liderilor de sindicat. Aceste relații simbiotice au perpetuat intervențiile guvernamentale excesive, în timp ce interesele comune ale simbiozei au acționat în sensul vicierii sau al subminării forței reformatoare și transformatoare ale politicilor economice. Pornit încă de la începutul anilor '90, fenomenul s-a perpetuat până în prezent, chiar dacă o parte din actori au fost schimbați ca urmare a alternanței la putere din anii 1996, 2000 și 2004.

Tradiția dezvoltării centrate pe stat reprezintă, deci, terenul pe care proiectul ordoliberal este chemat să declanșeze resorturile reformării societății și economiei românești. Ea este, totodată, cea care face necesară și legitimează o „variantă românească” a aplicării ordoliberalismului. Aceasta, deoarece experiența românească consolidată a centrării pe intervenționismul statal în detrimentul pieței libere pune în real pericol însăși miza centrală a oricărui proiect ordoliberal, și anume posibilitatea de a menține un echilibru funcțional între piață și stat – așa cum, de altfel, postulează și înfăptuiește ordoliberalismul în varianta sa vest-europeană.

Cu alte cuvinte, asigurarea viabilității ordoliberalismului în România cere un proces de autohtonizare doctrinară și pragmatică ale cărei coordonate esențiale sunt următoarele:

- o oricât de bine intenționate, intervențiile guvernamentale provoacă mai mult rău decât bine. Prin natura sa, statul nu creează direct prosperitate, ci doar redistribuie – interesat – averea produsă în sfera privată și creează condiții propice de manifestare pentru caracterele precare (căutătoare de rente din administrarea banilor publici și predispuse unui comportament oportunist prin raportare la responsabilitățile publice asumate);
- o dacă timp de 150 ani, dezvoltarea în România a fost centrată pe stat, iar cetățeanul a fost dominat de stat, ordoliberalismul românesc se concentrează pe cetățean și comunitățile locale, echilibrând relația stat-cetățean.

Cetățeanul nu este inventat pentru stat, ci statul este creația indivizilor și a comunităților locale. Statul trebuie să protejeze proprietatea și libertatea fără despotism. În același timp, statul nu trebuie să fie instrumentul unui individ, sau al unei minorități. Statul și cetățeanul coexistă în mod necesar într-o relație de parteneriat, dar uneori și de conflict. Această dublă relație contradictorie nu permite creșterea influenței unei părți asupra celeilalte;

- trebuie evitată orice extindere a statului care izvorăște din capcana „cererii sociale”. Pe fond, „cererea socială” nu va fi niciodată pe deplin acoperită. Ori, extinderea statului ca urmare a acestei cereri este costisitoare pe termen lung și constituie sursa principală a crizelor economice;
- majoritatea intervențiilor guvernamentale antrenează atât de multe efecte negative, încât obiectivul reducerii radicale a rolului statului dobândește o prioritate absolută. În termeni doctrinari, aceasta se concretizează în axioma ”maximizarea pieței prin minimizarea statului”. În termeni pragmatici, aceasta înseamnă că orice măsură/instituție/politică analizată trebuie privită din această perspectivă: reduce sau nu implicarea statului;
- ordoliberalismul românesc nu neagă însă, a priori și în mod absolut, o anumită „raționalitate pragmatică” a intervenționismului guvernamental. Dar o condiționează exclusiv de situația în care setul complet de consecințe ce decurg din acest intervenționism este mai bun decât acela ce ar decurge din *laissez-faire*, în sensul unei politici non-intervenționiste;
- normele și valorile ce definesc capitalul social al națiunii trebuie cultivate prin educație. Responsabilitatea, solidaritatea, egalitatea șanselor și exercitarea drepturilor individuale fără a încălca drepturile altor indivizi trebuie să devină atitudini dominante în societate, opuse indiferenței, supraviețuirii și lipsei de ambiție și destin asumat. Pe această bază indivizii conlucrează între ei și cu statul, asigurând coexistența ordinii formale cu cea spontană.

2. Principiile ordoliberalismului românesc

Ordinea economică

Piețele sunt instituțiile centrale ale capitalismului și trebuie să funcționeze liber. În acest caz, rolul statului este neutru, fiind focalizat asupra asigurării unui cadru instituțional predictibil ce permite dezvoltarea și libera competiție, precum și diminuarea impactului eșecurilor pieței. Prin reglementări negociate cu partenerii sociali, statul previne formarea privilegiilor, a monopolurilor și concentrărilor economice. Cadrul instituțional de ordine concurențială astfel stabilit reduce puterea unora asupra altora, facilitează organizarea liberă și deschisă a piețelor, consolidarea proprietății private, responsabilitatea și performanța, astfel încât alocarea resurselor în economie să fie optimală, iar productivitatea cât mai înaltă. Stabilitatea monetară trebuie să fie un obiectiv permanent al statului pentru a încuraja economisirea capitalului bănesc și utilizarea sa în scopuri productive, nu doar în scop de consum.

De asemenea, garantarea și protecția proprietății private sunt esențiale funcționării optime a economiei, precum și creșterii puterii și libertății cetățenilor. În schimb, proprietatea publică trebuie redusă, întrucât distruge concurența, alimentează investițiile ineficiente și rentele, susținând astfel parazitismul politic și alterarea mecanismelor democratice ale statului. Statul trebuie să fie organizat eficient și să funcționeze doar pentru acele servicii care nu pot fi furnizate de sectorul privat, astfel încât intervenția acestuia să fie cât mai puțin discreționară și în conformitate cu regulile pieței.

Ordinea concurențială nu înseamnă doar norme de drept privat, ci reflectă respectarea regulilor de către actorii sociali și, în același timp, respingerea excepțiilor sau a improvizațiilor. Ordinea concurențială este o ordine a normelor acceptate de toată lumea, ce conduce la ordinea și coerența acțiunilor în societate. Statul nu intervine decât în fixarea normelor de drept, nu în acțiunile ori în autoreglementarea actorilor din sectorul privat.

Ordinea concurențială trebuie să aibă caracter de stabilitate în elementele sale esențiale, pentru ca riscurile asociate procesului decizional al antreprenorilor să se diminueze. Această stabilitate nu se opune evoluției și dinamismului piețelor, ci doar răsturnării permanente a regulilor jocului economic și ordinii de drept.

Ordinea socială

Ordinea socială îmbină organizarea spontană cu cea formală (de drept), controlul civic cu cel statal, pentru a permite indivizilor să se asigure că distribuția resurselor se face pentru a realiza bunăstarea lor. Cadrul instituțional în care se realizează ordinea socială trebuie să gestioneze permanent redistribuirea resurselor, distribuția puterii și problema valorilor.

Redistribuirea resurselor trebuie să aibă o dimensiune socială și una regională. Redistribuirea socială rezolvă nevoia de a furniza securitate celor defavorizați, prin educație, incluziune socială și acordarea de beneficii sociale în cazul eșecului economic. Redistribuirea regională are în vedere diminuarea diferențelor de dezvoltare economică, socială și culturală între regiuni.

Problema valorilor exprimă atât capitalul social al națiunii în funcție de sistemul politic și economic, cât și impactul sistemului economic asupra comportamentului uman. Dacă oamenii își asumă angajamentul civic, inițiativa și responsabilitatea individuală, ordinea politică și economică devin stabile, iar statul nu se comportă arbitrar și nici nu ajunge parazitat de oligarhia corporatistă.

Ordinea politică

Puterile statului nu își schimbă în mod continuu regulile după care funcționează și nici nu sunt distruse permanent pentru a se recrea în funcție de opțiuni politice circumstanțiale. Altfel, nu mai există aranjament constituțional, iar contractul social nu mai are valoare. Puterile statului se remodelează natural, conform regulilor stabilite de actorii sociali. În același timp, puterea centrală a statului se exercită proporțional cu nevoia indivizilor de a asigura ordinea concurențială și socială. Statul nu intervine în orice mod și nici în orice situație. În același timp, statul trebuie să permită indivizilor și comunităților locale să-și rezolve singuri problemele și să decidă în raport cu funcția de subsidiaritate doar când pe plan local nu există suficiente resurse.

Statul de drept

Ordinea economică a concurenței nu poate funcționa în afara unei ordini politice a competiției între idei, valori și partide. Toate acestea stau sub cupola unei

constituții suverane. Eucken a scris frecvent despre interdependența ordinilor legale, morale, naturale, economice, politice și sociale. Principiile pieței libere – cum ar fi garantarea proprietății private – se bucură de protecția neechivocă a unei ordini constituționale. Așadar, ordoliberalismul imaginează întreg jocul asociativ al indivizilor plecând de la respectul pentru statul de drept (*Rechtsstaat*).

În context românesc ne putem întreba dacă atributul de „social” acordat statului nu lasă loc pentru interpretări care limitează drepturile naturale ale indivizilor, permițând în schimb inflația drepturilor zis sociale, nesustenabile sub raport economic. Interpretarea juridică sau politică a ordinii constituționale poate varia de la caz la caz, în funcție de gravitatea momentului istoric. Dacă ordinea constituțională a statului de drept este chemată să apere drepturile fundamentale ale cetățenilor, atunci putem vorbi despre legătura între ordinea autoconstituită (spontană) a pieței și ordinea naturală a lucrurilor.

Ordoliberalismul vede în orice tranzacție de bunuri o interacțiune necesară pentru dezvoltarea de noi abilități și competențe. Valorile care garantează ordinea economică trebuie prezervate prin litera textului constituțional: demnitatea omului, respectul pentru proprietate, cultura contractualistă, acceptarea naturală a competiției.

Solidaritatea

Indivizii trebuie să coopereze pentru a diminua tensiunile sociale, precum și pentru a asigura egalitatea de oportunități, prin acces la educație, sistem de sănătate și locuri de muncă. Ca atribut al ordinii sociale, justiția se bazează pe cooperare și respinge conflictul ca formă de apărare sau de atingere a unor scopuri.

Subsidiaritatea

Subsidiaritatea apreciază inițiativa liberă și responsabilitatea individului și a micilor comunități (familii, asociații, comunități locale). Statul și societatea au doar rolul de a deservi indivizii și comunitățile, asigurându-le autonomia și performanța. Statul nu intervine, potrivit principiului subsidiarității, decât atunci când individul sau comunitatea și-au epuizat toate mijloacele de asigurarea a unui trai decent și când alți indivizi sau comunități nu intervin în sprijinul lor. Principiul subsidiarității

limitează intervenționismul statal la sprijinul acordat pentru autoajutorarea indivizilor și comunităților.

Voluntariatul

Voluntariatul exprimă acțiunea unui individ sau grup în întâmpinarea intereselor altui grup. Voluntariatul presupune cooperare, încredere și angajament civic al unei persoane în familie, comunitate, biserică, organizații civice, precum și acțiune față de autoritățile publice. Această atitudine conduce la modificarea valorilor unei națiuni.

Ordinea concurențială și ordinea socială se sprijină pe voluntariat, delimitând astfel responsabilitățile statului și ale indivizilor.

Statul minimal

Rolul statului este de a asigura libertatea individuală, funcționarea piețelor, a ordinii publice și securității naționale. Orice extindere a funcțiilor statului îl slăbește și totodată afectează bunăstarea oamenilor. Un stat extins nu poate fi eficient întrucât nu poate gestiona informația pentru a interveni în orice domeniu. Statul intervenționist eșuează întrucât el servește căutătorilor de rente și celor care controlează puterea, nicidecum cetățenilor.

IV. Despre criza din România. Diagnostic și soluții

1. Starea de fapt

Societatea și economia românească se află într-o criză marcată de sărăcie, nesiguranță și lipsă de sustenabilitate a politicilor actuale. Valul contagios al crizei financiare mondiale nu a făcut decât să agraveze această stare de lucruri. În condițiile în care România a avut una din cele mai mari rate de creștere economică din UE în anii dinaintea crizei - media fiind de 6,8 % între 2004 și 2008 -, efectele crizei au fost resimțite mult mai puternic decât în majoritatea țărilor UE.

Motivele principale ale acestor evoluții nefavorabile în România sunt următoarele: (i) creșterea PIB a fost însoțită de acumularea unor dezechilibre fiscale și externe importante; (ii) consumul a fost cel care a contribuit primordial la creșterea economică, fiind în bună parte finanțat pe datorie, alimentat de evoluția rapidă a creditului bancar; (iii) valoarea adăugată creată în economie a provenit într-o proporție importantă din sectoare care nu au rezistat șocurilor externe și nici nu au asigurat în mod sustenabil viteze mari de creștere ale economiei (e. g. sectoarele construcției, imobiliar și comerț).

Am ajuns aici datorită modelului de dezvoltare centrat pe stat care, prin însăși esența sa, conduce la încălcarea proprietății private și la desconsiderarea persoanei. Rezultatul final îl reprezintă o enormă risipă de resurse însoțită de degradarea valorilor civice și morale. În această privință, trebuie arătat că istoria economiei românești post-comuniste vădește existența câtorva mecanisme majore prin care intervenționismul etatist s-a manifestat ca factor perturbator fundamental al activității economice de-a lungul acestei perioade, mecanisme pe care le vom detalia în continuare.

Un prim astfel de mecanism a fost politica inflaționistă dusă de autoritățile guvernamentale. În acest sens, este de reținut că în ultimele două decenii Banca

Națională a României (BNR) a tipărit masiv monedă, multiplicând numărul leilor care existau în 1990 de 3500 de ori. La definiția leului de astăzi, în 1990 masa monetară M1 – adică numerarul în circulație plus banii publicului din conturile curente – însuma 24 de milioane lei. De-a lungul anilor ce au urmat, BNR a dublat, apoi a triplat, apoi a înzecit, însutit și înmiit această cantitate de bani. Drept urmare, nivelul prețurilor a crescut aproape proporțional, ceea ce înseamnă că întreaga expansiune monetară s-a reflectat în creșterea prețurilor.

Un al doilea mecanism perturbator alimentat de intervenționismul etatist a fost reprezentat de cheltuielile publice. În 2010 cheltuielile publice au fost de 39,4% ca pondere în PIB, iar în 2011 sunt estimate să se ridice la 37,6 % din PIB. Pentru a susține aceste cheltuieli, cetățenii suportă impozite (impozite directe și contribuții) care însumează aprox.53% din venitul lor lunar, fără a lua în calcul impozitele indirecte (taxa pe valoarea adăugată și accizele).

Cheltuielile publice mari nu sunt compensate de calitatea serviciilor publice oferite cetățenilor. Din contră. Deși sunt subvenționate, atât infrastructura fizică (pentru care se cheltuie aprox. 6,5% ca pondere în PIB), cât și serviciile publice sunt de proastă calitate. Funcționarea și mentenanța lor sunt alimentate atât din impozite directe și indirecte, dar uneori și din tarife reglementate, ceea ce face ca indivizii să piardă din venit atât prin impunere fiscală, cât și prin plata tarifelor.

În ciuda ajustărilor făcute în anul 2010, cheltuielile publice nu s-au redus semnificativ. Acestea s-au estompat prin creșterea impozitelor indirecte, nicidecum prin restructurarea serviciilor publice, ceea ce indică o conservare a statului intervenționist și o abordare care vizează o creștere iluzorie de eficiență a acestuia.

Concluzia este clară: întrucât criza de astăzi a economiei românești este rodul intervenționismului etatist, ieșirea din criză nu se poate face decât prin neutralizarea „centrilor nervoși” ai intervenționismului etatist românesc. În felul acesta, răspunsul ordoliberal la provocările aduse de criza curentă constă în elaborarea și susținerea aplicării unui program de acțiuni care să vizeze non-ambiguu, radical și urgent, reducerea cât mai mult cu putință a rolului statului în economia românească.

În termenii acțiunii strategice, aceasta presupune înlocuirea actualului model de dezvoltare centrat pe stat cu un model ordoliberal al ordinii economice, ordine garantată de stat, fără intervenția sa directă în procesul economic. Modelul ordoliberal al ordinii economice afirmă că rolul statului trebuie să se rezume la stabilirea regulilor jocului, garantând astfel atât proprietatea privată, libera întreprindere și libera concurență, cât și principiile de bază ale subsidiarității (responsabilitatea tuturor indivizilor de a avea grijă de ei înșiși) și solidarității (sprijinirea celor mai vulnerabili membri ai comunității, sprijin ce poate veni și din partea societății civile și din partea instituțiilor statului).

În termenii acțiunii tactice, neutralizarea centrilor nervoși ai intervenționismului etatist reclamă aplicarea unui set minimal de acțiuni în baza obiectivelor detaliate în continuare.

2. Obiective pe termen mediu

Promovarea unor politici macroeconomice stabile

Într-o economie liberă, configurația determinată de piață a prețurilor, a ratelor salariilor și ale dobânzii este cea care orientează activitățile antreprenoriale către acele linii de producție care pot satisface dorințele consumatorilor în maniera cea mai adecvată și mai puțin costisitoare. Prețurile factorilor materiali de producție, ratele salariilor și ale dobânzii, pe de o parte, și prețurile anticipate ale bunurilor de consum, pe de altă parte, sunt elementele luate în calcul de omul de afaceri atunci când își planifică activitatea viitoare. Buzuindu-se pe rezultatul acestor calcule, omul de afaceri stabilește dacă un proiect sau altul este sau nu rentabil.

Însă, în condițiile în care datele pieței de la care pornesc calculele întreprinzătorului sunt falsificate de interferențele guvernamentale, precum cele instrumentalizate prin politica monetară a banilor ieftini (pe calea expansiunii creditului și a corespunzătoarei scăderi artificiale a ratelor dobânzii), rezultatul va fi înșelător. Înduși în eroare de calcule antreprenoriale falsificate de intervenționism, oamenii de afaceri își vor extinde activitățile dincolo de limitele permise de resursele de bogăție ale societății. Ei nu vor avea cum să evite subevaluarea grosolană a gradului

de raritate al factorilor de producție, supraestimându-și capacitățile productive. Pe scurt, ei vor irosi bunuri de capital rare, investindu-le prost. Este tocmai sursa de adâncime a instabilității macoeconomice și a antrenării activității economice pe panta recesiunii și a crizei.

Ca atare, o politică ordoliberală a stabilității macroeconomice trebuie să întemeieze pe faptul că dezvoltarea economică depinde de stabilitatea monedei și controlul ofertei de bani, în condițiile în care acestea favorizează o scădere a consumului privat, corelativ cu o creștere a gradului de economisire.

În planul politicii fiscale – corelate, și nu subordonate, politicii monetare -, statul trebuie să urmărească atenuarea fluctuațiilor ciclului economic. Drept consecință, guvernul trebuie să controleze cât mai puțin cererea agregată și venitul disponibil, astfel încât intervenția sa asupra economiei să fie cât mai scăzută. În acest sens, obiectivele politicii fiscale ordolibérale pe termen mediu trebuie să pornească de la următoarele direcții de acțiune:

- reducerea numărului de impozite și taxe, a nivelului de impunere, cât și a bazei de impunere. Cu cât numărul de taxe este mai redus, cu atât costul administrării fiscale este mai mic și capacitatea de previziune antreprenorială este întărită, iar alocarea resurselor este mai rațională. Istoria ne arată că nici o națiune nu a decăzut vreodată din cauza impozitelor prea mici, respectiv că nici o economie nu a progresat prin taxe, impozite și cheltuieli guvernamentale;
- eliminarea CAS, ca urmare a privatizării serviciilor publice;
- eliminarea multitudinii de tarife (prețuri administrative) derivate din privilegiile acordate utilităților publice;
- introducerea în legislație a unei reguli explicite de limitare a cheltuielilor bugetului consolidat ca pondere în PIB, corelativ cu reducerea numărului de servicii publice și cu utilizarea fondului de rezervă la dispoziția guvernului pentru echilibrare bugetară;
- eliminarea subvențiilor.

În conducerea politicii fiscale, obiectivele pe termen mediu și lung trebuie să primeze în fața obiectivelor pe termen scurt (anti-ciclice).

Politica monetară anti-inflaționistă și regulile constituționale și legale stricte de desfășurare a politicii fiscale creează condițiile creșterii economice de durată și, pe această bază, a scăderii șomajului.

Inovația și spiritul antreprenorial

Bazele depășirii crizei economice și ale creșterii economice de durată stau în acele măsuri care eficientizează cadrul instituțional de desfășurare a afacerilor private și încurajează indivizii să aibă propriile lor afaceri.

În România, ca de altfel în toată Uniunea Europeană, numărul reglementărilor proliferază, în loc să scadă. Emiterea și aplicarea reglementărilor presupun costuri care descurajează indivizii să aibă propriile lor afaceri și să inoveze. De aceea, statul trebuie să aplice un program de acțiune care să reducă această povară administrativă prin aplicarea unui model de cost standard (*Metodologia Standard de Model de Cost a UE*). De asemenea trebuie limitat numărul de licențe, permise și autorizații necesare deschiderii și desfășurării afacerilor.

În domeniul cercetării – dezvoltării – inovării statul va fixa prin reglementări permissive cadrul de funcționare pentru *cluster*-ele industriale, astfel încât prin concentrare geografică întreprinderile să își mobilizeze mai ușor resursele financiare, tehnice și de cunoaștere și să depășească problemele legate de costurile de tranzacție.

Domeniul *cluster*-elor industriale va fi susținut prin programe în domeniul infrastructurii de diseminare a rezultatelor cercetării – dezvoltării, precum și în instrucție antreprenorială. De asemenea, cadrul de reglementare în domeniul serviciilor de suport pentru *start-up*, *venture capital* și microcreditare va fi îmbunătățit.

Piața muncii

În Uniunea Europeană întreprinderile private sunt considerate mai degrabă entități socio-politice, subiect al reglementării statale, decât consecințe ale manifestării libertății individuale pe piața muncii. Această tendință trebuie descurajată întrucât

slăbește poziția financiară și adaptabilitatea întreprinderilor europene, făcându-le vulnerabile în competiția globală, cu consecința pierderii locurilor de muncă.

Statul nu trebuie să se implice pe piața muncii decât pentru a întări cadrul instituțional în care angajatorii și angajații își negociază liber drepturile și obligațiile în mod individual.

Reforma ordoliberală a pieței muncii are în vedere:

- simplificarea considerabilă a legislației muncii;
- desființarea salariului minim garantat. Pentru nivelul ocupării, decisive sunt negocierile dintre întreprinzători și deținătorii de forță de muncă, negocieri care se axează pe productivitatea valorică marginală anticipată (valoarea viitoare pe piață a producției suplimentare generate de munca angajatului). Pe piața supusă intervenționismului guvernamental (unde are loc interferența guvernamentală coercitivă cu schimburile voluntare de pe piața muncii), deși pot exista persoane care vor să lucreze pentru un salariu corespunzător productivității valorice marginale, precum și angajatori dispuși să le angajeze pentru un astfel de salariu, legislația privind salariul minim poate împiedica angajarea la acel salariu. Pe o astfel de piață mulți lucrători fie nu se mai pot angaja, fie sunt concediați pentru că salariile corespunzătoare contribuției lor la producție sunt sub salariul minim. Pe o piață liberă însă, în absența salariilor minime pe ramură sau la nivelul economiei naționale, oricine este dispus să lucreze pentru un salariu corespunzător contribuției la producție va găsi de lucru. Numai cei ce reușesc să acumuleze rezerve vor putea să caute mai mult timp o slujbă. Noțiunea de șomaj involuntar nu există pe o piață liberă.

În plus, statul trebuie să implementeze strategii de creștere a adaptabilității lucrătorilor (în special a tinerilor și a celor de peste 55 de ani) și întreprinderilor în vederea depășirii cu succes a consecințelor schimbărilor economice.

Politicile de sprijinire a accesului pe piața muncii pentru persoanele cu dizabilități și a altor grupuri dezavantajate trebuie întărite. În acest sens, guvernul trebuie să înlăture obstacolele legale și să promoveze măsuri active de integrare, liberă

circulație a persoanelor, cu respectarea dreptului fiecărui stat membru al Uniunii Europene de a urma propriul model de piață a muncii.

Modernizarea sistemului de securitate socială

Simpla redistribuție de venituri și avere de la o persoană la alta sau alterarea mecanismului de formare a preturilor nu constituie măsuri de protecție socială. Cheltuielile guvernamentale cu protecția socială, importante din perspectiva solidarității cu persoanele dezavantajate, trebuie să fie conforme cu procesul de piață și să aibă drept obiectiv egalitatea de șanse în dezvoltarea individuală.

În acest sens, cheltuielile cu protecția socială trebuie diminuate și redirecționate către acele acțiuni care duc la creșterea egalității de șanse, e. g. formarea profesională a adulților, reintegrarea pe piața muncii.

O problemă aparte o ridică actualul sistem al pensiilor de stat obligatorii: un român lucrează pe parcursul vieții circa 40 de ani. Cotizația la sistemul de pensii este de aproape o treime din venit. Aceasta înseamnă că după 40 de ani de muncă ar trebui să primească 12 ani salariu gratis – fără să pună la socoteală dobânda care i s-ar cuveni și care ar depăși suma cu care a cotizat. Dacă ne raportăm la speranța medie de viață de 72 de ani și ținem cont de raportul dintre pensia medie și salariul mediu (1/2), vedem că românii recuperează un sfert din banii pe care i-au plătit. Așadar, sistemul public de pensii afectează grav dreptul de proprietate și, pe cale de consecință, trebuie treptat desființat. La momentul aplicării sale, desființarea sistemului public de pensii va presupune încetarea plăților contribuției aferente la buget (CAS), cu achitarea pensiilor existente (actualele încasări din TVA ar fi suficiente, de pildă). Românii vor fi liberi să economisească pentru pensie atât cât vor dori și să dispună de economisirile lor cum vor voi (fie să le încredințeze unui fond de administrare, fie să le investească singuri). În aceste condiții, este de așteptat că vor fi stimulate economisirea, cumpătarea și spiritul de prevedere.

Privatizarea sistemului de sănătate

Statul trebuie să decidă privatizarea sistemului asigurărilor sociale de sănătate și a serviciului medical. În felul acesta se facilitează modernizarea tehnologică a sistemului medical și eficiența serviciilor medicale.

Creșterea investițiilor în educație și training profesional

În lumea globalizată de azi este necesară încurajarea programelor de educație pe tot parcursul vieții, *training*-ul profesional și educația. Libertatea individuală și standardele de viață ridicate se pot obține și păstra doar în măsura în care indivizii sunt cei care investesc în educație și pregătire profesională, iar statele își diminuează finanțarea și reglementarea acestor domenii. Lucrătorii trebuie să aibă acces la programe de reconversie profesională care să îi ajute să facă față dinamismului economic. În particular, trebuie încurajate eforturile de adaptare a învățământului superior la cererea dinamică de pe piața muncii, iar instruirea să ofere competențe în plan ocupațional.

Creșterea conștiinței ecologice, protecția mediului și a biodiversității

Obiectivul dezvoltării sustenabile, care decurge din temerile legate de schimbările climatice și de protejare a mediului și a biodiversității trebuie să se regăsească în formularea politicilor economice. Responsabilitatea pentru generațiile viitoare trebuie să conducă la creșterea eforturilor de promovare a consumului și producției sustenabile, de reducere a poluării, a dependenței de combustibili fosili și de scădere a emisiilor de carbon cu respectarea, în același timp, a nevoii noastre de structuri economice existente în prezent. În acest sens, subliniem importanța inovației tehnologice în Europa care să conducă la securitate energetică sporită, în beneficiul protejării mediului.

Rolul statului constă în crearea cadrului prin care investițiile private în cercetare și dezvoltare vor produce noi tehnologii.

Liberalizarea comerțului internațional

Protecționismul statal împiedică libertatea indivizilor de a intra în schimburi reciproc avantajoase cu alți indivizi indiferent de localizarea lor, descurajează spiritul antreprenorial și, ca o consecință a acestora, subminează potențialul de creștere economică al țărilor lumii. În același timp, protecționismul generează crize economice la scară globală, întrucât împiedică schimbul liber de mărfuri și servicii, blocând astfel potențialul productiv al întreprinderilor, în condițiile suprasaturării piețelor interne.

La nivelul Uniunii Europene, România trebuie să militeze pentru reducerea protecționismului în relația cu restul lumii prin întărirea inițiativelor care duc la liberalizarea comerțului internațional, promovarea negocierilor din cadrul rundei Doha și sprijinirea mișcărilor naționale în favoarea comerțului liber.

3. Obiective pe termen lung

Schimbarea modelului de dezvoltare: ordinea concurențială

Dezvoltarea economică trebuie să respecte principiile liberale ce exprima ordinea economică (concurențială), socială și politică. Statul nu trebuie să se implice direct în economie prin întreprinderi proprii. Activitatea comercială și productivă constituie, în general, zona de acțiune a proprietății private.

Regulile de concurență ce privesc reglementarea concentrării economice, a poziției dominante și de monopol trebuie înăsprite la nivel european pentru a limita puterea marilor companii, precum și pentru a diminua asimetria informațională pe care aceste companii o induc piețelor, în detrimentul consumatorilor și a micilor companii. Prin regulile de concurență trebuie împiedicată extinderea plutocrației și a influenței sale asupra statului și a organizațiilor suprastatale.

Clasa de mijloc

O societate democratică și o economie performantă se realizează prin dezvoltarea liberă a întreprinderilor private precum și prin consolidarea clasei de mijloc.

Apartenența la clasa de mijloc nu se definește doar prin nivelul de venit, ci și prin implicare civică. În felul acesta se asigură ordinea economică și socială a libertății.

România are nevoie de o clasă de mijloc, cotate actualmente la doar 10 % din totalul populației active, mai cu seamă în micile așezări urbane și în mediul rural, unde nu există în acest moment potențial de dezvoltare, iar normele și valorile oamenilor sunt precare.

Statul nu trebuie să împiedice consolidarea și extinderea clasei de mijloc. Prin urmare, statul asigură prin reglementări cadrul de dezvoltare a spațiului urban și rural, precum și cooperarea socială, astfel încât clasa de mijloc să se extindă și să se consolideze.

Capitalul social

Capitalul social este un determinant al schimbărilor instituționale și al dezvoltării, întrucât cuprinde norme și valori ce influențează comportamentul indivizilor în societate. Încrederea, interesul personal și altruismul, reciprocitatea, solidaritatea, implicarea civică, toate reflectă o anumită formă de manifestare a capitalului social. Capitalul social are o miză economică și una politică. El se modifică semnificativ pe termen lung dacă se realizează mutații profunde în sistemul educațional și în familie. Cei ce se opun educației, angajării civice și asumării responsabilității urmăresc să mențină mase de oameni destructurate, pentru că acestea nu se opun arbitrariului politic sau in justiției și acționează pornind de la motivații negative. De aceea, masele destructurate nu fac istorie, ci trăiesc din destinul altora. Ordoliberalismul trebuie să schimbe această situație, prin crearea cadrului legal de consolidare a clasei de mijloc.

Guvernarea

Statul nu își subordonează individul, ci este produsul acestuia. Ca urmare, guvernarea publică trebuie să ofere cadrul juridic și politic în care cetățenii își exercită drepturile după cum cred de cuviință, fără să încalce drepturile altora. De asemenea, statul trebuie să intervină pentru apărarea respectării legii, a teritoriului național și pentru a menține sau restabili echilibrul mediului înconjurător și al

biodiversității, pentru a le proteja de acțiunea arbitrară a indivizilor sau companiilor.

Chiar și în acțiunile sale caritabile, statul trebuie să se sprijine pe acțiunea voluntară a indivizilor și a comunităților, ori a operatorilor privați și să nu intervină decât dacă acest lucru nu este posibil.

Diminuarea asimetriei informaționale prin transparență și evaluarea costurilor deciziilor publice constituie măsurile cele mai adecvate de diminuare a corupției și a alocării arbitrare a resurselor.

Guvernul nu trebuie să se substituie guvernării locale și comunităților în rezolvarea problemelor locale. Statul, prin guvernul central, trebuie să controleze respectarea legii și să prevină fraudarea ei. În același timp, statul își pastrează funcția subsidiară și intervine în plan local sau regional doar dacă guvernarea locală nu are resurse pentru rezolvarea problemelor comunității pe care o reprezintă

Serviciile publice

Administrația publică trebuie să treacă printr-un proces amplu de redefinire, restructurare și liberalizare a serviciilor publice, în concordanță cu criteriul de eficiență, precum și cu interesele indivizilor. La nivel central, administrația trebuie modelată în funcție de interesele indivizilor și ale comunităților locale, reflectând statul minimal. Punctul de pornire al oricărei reforme îl reprezintă serviciile publice, întrucât corpul de funcționari publici, ministerele și agențiile nu își justifică existența decât prin prisma serviciilor publice furnizate populației.

La nivel local, comunitățile trebuie să exercite un control strict asupra administrațiilor publice locale pentru a preveni abuzurile și alocarea arbitrară a resurselor, distrugerea culturii urbane ori rurale și a mediului înconjurător.

Reforma instituțiilor europene

Uniunea Europeană este sufocată de hiper-reglementare și de organizații suprastatale. Hiper-reglementarea împiedică libertatea individuală și dezvoltarea piețelor, așa cum inflația de organizații suprastatale și procedura greoaie de comunicare la nivel european constituie o frână în mecanismul decizional și în

organizarea eficientă a unui stat european. Din aceste cauze, precum și a intereselor punctuale ale statelor membre, răspunsul Uniunii Europene la problemele de securitate și la cele economice cu implicații geostrategice este slab și incoerent. Statul român trebuie să își definească poziția față de viitorul Uniunii Europene. Acest aspect are implicații asupra viitorului puterii centrale a statelor, libertății piețelor, precum și a alocării resurselor la nivel regional și local. În același timp, statul român trebuie să promoveze simplificarea funcțiilor organizațiilor suprastatale și diminuarea numărului lor.

În beneficiul cetățenilor săi, statul român trebuie să susțină întărirea mecanismelor interguvernamentale ale Uniunii Europene, care conferă fiecărui stat membru putere de negociere și suveranitate. În același timp, trebuie susținute eforturi de slăbire a birocrăției europene și a influenței companiilor transnaționale asupra politicilor publice la nivel european, în detrimentul statelor membre și al piețelor.

Notă

Document conceput și redactat de Radu CRISTESCU, Valentin M. IONESCU, Thomas KLEININGER, Nicolae MARDARI, Costea MUNTEANU, Mihail NEAMȚU, Wienfried SENKER, Florin ȘARI, Radu ȘIMANDAN.